Vârstnicii LGBTQIAP+ : teama de a fi constrânși la ascunderea "în dulap" în etapele târzii ale vieții

Înaintarea în vârstă fără a renunța la sinele autentic: lupta persoanelor LGBTQIAP+ vârstnice

Autor : Beatrice Strophair - Le Girofard

Într-o societate occidentală marcată de politicile discriminatorii ale lui Donald Trump din Statele Unite și de regresul drepturilor femeilor trans în Regatul Unit, îmbătrânirea persoanelor LGBTQIAP+ este mai amenințată ca niciodată. Într-o perioadă în care narațiunile queer sunt cenzurate și identitățile trans sunt medical și legal negate, cum poate cineva să contemple îmbătrânirea în mod liber, fără a-și pierde demnitatea și vizibilitatea?

Pentru persoanele LGBTQIAP+, experiența îmbătrânirii este profund marcată de memoria colectivă a respingerii, stigmatizării și ștergerii. Dintre aceste amintiri, epidemia HIV/SIDA din anii 1980–1990 rămâne o traumă fondatoare: o întreagă generație a fost decimată într-o indiferență generală, lăsând cicatrici durabile în corpuri și minți. Mulți și-au pierdut prietenii, partenerii și iubirile – dar și orice încredere în instituții.

La acestea se adaugă discriminarea pe baza vârstei, rasismul structural, lesbofobia, homofobia și transfobia, care afectează persoanele LGBTQIAP+ cele mai în vârstă. Făcute invizibile, izolate și precare, multe dintre ele ajung uneori să revină simbolic „în dulap" din teama de represalii, de a fi denaturate în privința identității de gen sau de a fi respinse în instituțiile de îngrijire.

Prin urmare, ce se poate face pentru a nu fi nevoiți să renunțăm la sinele nostru autentic? Cum poate fi garantată o bătrânețe incluzivă pentru toți indivizii LGBTQIAP+?

Reîntoarcerea în ascundere sau "revenirea în dulap": o formă de ștergere identitară generată de discriminarea pe criterii de vârstă și LGBT-fobie

În contextul LGBTQIAP+, termenul „dulap" simbolizează situația în care o persoană își ascunde orientarea sexuală, identitatea de gen sau relațiile intime pentru a evita respingerea, stigmatizarea sau discriminarea. A „fi în dulap" înseamnă a trăi în taină, fără posibilitatea de exprimare deplină, fie în sfera privată, fie în cea socială ori profesională.
Pentru persoanele LGBTQIAP+ mai în vârstă, acest „dulap" reprezintă adesea o eră în care homosexualitatea și identitatea trans erau criminalizate, patologizate sau condamnate social. Însă odată cu înaintarea în vârstă, această realitate poate redeveni actuală. Intrarea într-un azil de bătrâni sau nevoia de a apela la serviciile medicale îi poate determina pe unii să se retragă încă o dată, din teama de a nu fi acceptați ca persoane queer.

Prin urmare, „revenirea în dulap" corespunde pierderii libertății de a exista în mod deschis ca persoană LGBTQIAP+ în ultimele etape ale vieții. Fenomenul este cu atât mai izbitor, cu cât aceste persoane în vârstă au trecut deja prin decenii de represiune și tăcere: în Franța, homosexualitatea a fost incriminată până în 1982, iar identitățile trans au fost considerate patologice până în 2018. Comunitatea LGBTQIAP+ este de asemenea supusă stigmatizării asociate HIV-ului, respingerii familiale sau invizibilității sociale. Multe persoane nu au avut niciodată oportunitatea de a-si exprima orientarea, sau au făcut acest lucru doar tardiv și cu mari greutăți.

Izolarea socială în inima fenomenului „revenirii în dulap"

Izolarea socială nu se manifestă în mod uniform: ea se întinde de la vârstnici care rămân complet integrați la cei care au trăit dintotdeauna la marginea rețelelor sociale sau familiale. Persoanele LGBTQIAP+ în vârstă sunt deosebit de expuse acestei izolări din cauza unor factori specifici precum lipsa copiilor, rupturi familiale legate de orientarea sexuală sau identitatea de gen, discriminarea în mediile de îngrijire medicală, lipsa recunoașterii familiilor alese și reprezentarea precară în serviciile dedicate persoanelor vârstnice. Dintre acestea, persoanele transgender mai în vârstă rămân cele mai invizibile.

Consecințele acestei izolări sunt multiple și profunde. Ele se manifestă prin deteriorarea sănătății mintale și fizice, un risc crescut de depresie și afecțiuni cognitive și o creștere semnificativă a mortalității. Datele de la Grey Pride și INSEE sunt clare: 65% dintre persoanele LGBTQIAP+ de peste 60 de ani trăiesc singure, comparativ cu 32% dintre omologii lor heterosexuali, iar rata sinuciderilor este estimată a fi între două și șapte ori mai mare.

În plus, persoanele LGBTQIAP+ se confruntă adesea cu condiții de trai precare, rezultate din traiectorii profesionale marcate de discriminare sau instabilitate, ceea ce întărește sentimentul de marginalizare. Această izolare duce și la îndepărtarea de sistemul de sănătate și poate fi însoțită de patologii cronice, inclusiv HIV, care este prea adesea rău gestionat sau stigmatizat în rândul persoanelor LGBTQIAP+ mai în vârstă.

Asistența medicală și vârsta a treia în comunitățile LGBTQIAP+: regândirea îngrijirilor medicale

Potrivit unui raport publicat de asociația Les Audacieux et les Audacieuses, care se bazează în special pe datele de la INSEE și raportul Delaunay (Noiembrie 2013), aproximativ 50% dintre persoanele LGBTQIAP+ în vârstă declară că își ascund identitatea în instituțiile medicale sau căminele colective, ba chiar și față de familie[1]. O astfel de ștergere are efecte grave: deteriorează sănătatea mintală a individului, limitează accesul la îngrijirile adecvate și subminează grav starea generală de bine.

[1] https://audacieusement.org/nos_engagements/

În special, în cazul persoanelor transgender, acest fenomen își are originea într-o istorie de discriminare în sistemul medical, cu consecințe grave: renunțarea la îngrijiri sau întârzieri în diagnostic, neîncrederea în profesioniștii din sănătate și sentimente de umilință, în special în timpul îngrijirilor corporale. Unii aleg să se prezinte drept cisgen pentru a se proteja, chiar și în instituții care, cel puțin teoretic, ar trebui să îi sprijine. Astfel, intrarea într-un azil de bătrâni reprezintă o formă nouă de reprimare: instituțiile de îngrijire sunt slab pregătite în privința diversității de gen și nepregătite pentru a susține persoanele trans pe parcursul îmbătrânirii lor. De exemplu, tratamentele hormonale sunt adesea întrerupte odată cu înaintarea în vârstă, în ciuda importanței lor pentru starea de bine a persoanelor trans, din cauza lipsei cunoștințelor medicale sau a protocoalelor adaptate. Astfel de întreruperi forțate pot provoca suferințe fizice și psihice severe. Anumite tipuri de cancer nu sunt depistate corespunzător, deoarece persoanele trans sunt excluse din campaniile de prevenție concepute conform genului administrativ înscris pe cartea lor de sănătate.

Într-adevăr, femeile trans prezintă un risc de cancer de sân echivalent cu cel al femeilor cisgen, în timp ce își păstrează riscul de cancer de prostată, deoarece prostata nu este în mod sistematic eliminată în timpul tranziției. Bărbații trans, chiar și după ani de tratament hormonal, rămân susceptibili la patologii ginecologice precum endometrioza sau cancerul colului uterin și ovarian, dacă aceste organe nu au fost îndepărtate. Astfel, monitorizarea ginecologică rămâne indispensabilă, însă este adesea neglijată, fie din cauza lipsei de pregătire a profesioniștilor din sănătate, fie din cauza fricii pacienților de discriminare.

Prin urmare, persoanele trans în vârstă se confruntă cu riscuri de sănătate deseori necunoscute, ignorate sau prost gestionate de către structurile medicale. Pe lângă faptul că suportă transfobia din instituțiile de îngrijire, ele suferă și din cauza unui sistem de sănătate nepotrivit parcursului lor de tranziție și din cauza unei medicini încă centrată pe cadre heterocisnormative. Aceste carențe se traduc prin întreruperi ale tratamentelor, urmărire medicală neadecvată și riscuri sporite de patologii grave. De exemplu, femeile trans sunt uneori scoase de sub tratamentul cu estrogeni, adesea în jurul menopauzei sau după vârsta de 70 de ani, fără o evaluare individuală. Totuși, o astfel de întrerupere poate avea consecințe psihologice majore: anxietate, pierderea stimei de sine, suferință intensă sau chiar depresie.

Inițiative emergente: Crearea unor spații de locuit adaptate vârstnicilor LGBTQIAP+

Dintre aceste inițiative, La Maison de la Diversité [2] reprezintă un proiect-pionier în Franța. Înființat la Lyon la inițiativa asociației Les Audacieux et Les Audacieuses, acest proiect de co-locuință incluzivă se adresează persoanelor LGBTQIAP+ cu vârsta de 60 de ani și peste, care se confruntă adesea cu izolarea sau teama de discriminare în azilele de bătrâni tradiționale. Acest spațiu găzduiește 24 de rezidenți într-un mediu grijuliu, sigur și autogestionat, în care fiecare își

[2] https://audacieusement.org/le-projet-maison-de-la-diversite/

poate trăi liber identitatea, relațiile afective și istoriile personale. *La Maison de la Diversité* funcționează pe un model participativ, îmbinând spații private cu zone comune de locuit, însoțite de sprijin social adaptat. Astfel, el oferă o alternativă inovatoare la modelele convenționale de locuire pentru persoanele în vârstă, punând în centrul proiectului său lupta împotriva vârstei a treia și a LGBT-fobiilor.

În mod similar, eticheta „Grey Pride Bienvenue", elaborată de asociația Grey Pride, propune o transformare profundă a structurilor de îngrijire existente, în special a azilurilor de bătrâni. Această etichetă obligă instituțiile să adopte o abordare incluzivă la multiple niveluri: instruirea personalului în diversitatea sexuală și de gen, utilizarea unui limbaj adecvat din punct de vedere al genului, recunoașterea și vizibilitatea cuplurilor de același sex și respectul pentru identitatea de gen, în special în cazul persoanelor transgender. Eticheta prevede, de asemenea, susținere pe termen lung pentru a se asigura că instituțiile devin cu adevărat locuri sigure și primitoare pentru toți vârstnicii, indiferent de orientarea sexuală sau identitatea de gen.

Aceste două inițiative, complementare în abordările lor, contribuie activ la construirea unor medii de locuit demne, respectuoase și deschise, adaptate realităților multiple ale îmbătrânirii LGBTQIAP+.

Spargerea tabu-urilor privind viața afectivă

Viața amoroasă a persoanelor în vârstă rămâne tabu, cu atât mai mult când se abate de la normele heterosexuale. Însă, așa cum ilustrează documentarul lui Alexis Taillant Si je meurs, ce sera de joie („Dacă mor, o voi face de bucurie"), sexualitatea nu dispare odată cu înaintarea în vârstă. Din contră, ea se schimbă, dar rămâne o sursă de conexiune, tandrețe și afirmare de sine.

În acest documentar, îi urmărim pe Micheline, Yves și Francis. Implicați în mișcarea Grey Pride, acești trei vârstnici LGBT își afirmă dorințele și refuză să se supună „dulapului" asociat cu vârsta a treia.

Proiecția filmului la Festivalul de Film Cinémarges de la Bordeaux din 2025 a dat naștere unei mese rotunde, reunind regizorul filmului alături de Cédric Matet (Grey Pride), Dominique și Françoise din Consiliul Național Autoproclamat al Vârstei a Treia (CNaV Bordeaux), precum și Catherine din Les Giroflées, un colectiv de lesbiene afiliat Girofard (Centrul LGBTQIAP+ din Bordeaux). Discuția a abordat diverse teme, inclusiv viața amoroasă și sexuală a vârstnicilor și dinamica intergeneraională dezvoltată în cadrul Les Giroflées. În acest context, un proiect european [3] (ONG), sprijinit la nivel local de Girofard, propune grupuri de discuție asupra vieții afective a persoanelor vârstnice, răspunzând astfel direct întrebărilor ridicate de documentar.

Rolul muncii de arhivare: exemplul rețelei „Big Tata" [4]

[3] https://www.nevergetsold.eu/fr/
[4] https://bigtata.org/

Marginalizați în tinerețe și deseori excluși din spațiile comunitare contemporane, vârstnicii LGBTQIAP+ ajung victime ale unei duble excluziuni: erau șterși din memoriile colective și, la bătrânețe, forțați să „revină în dulap" pentru a supraviețui în structuri de îngrijire inadecvate sau ostile. Această revenire simbolică la tăcere, invizibilitate și autocenzură nu este doar o trăsătură individuală: ea semnifică o uitare politică. Munca de arhivare, așa cum este realizată de inițiative precum rețeaua „Big Tata", permite acestor narațiuni să reziste.

Creată în 2021, rețeaua „Big Tata" este prima rețea francofonă de biblioteci și centre de arhive LGBTQIA+. Născută din dorința de a aduna resurse, de a valoriza istoriile queer și de a sprijini inițiativele locale, această colectivă se extinde astăzi în Franța, Elveția și Canada, având în componență aproximativ douăzeci de structuri membre.

Această rețea se bazează pe un principiu fundamental: autodeterminarea memoriei. Fiecare centru sau bibliotecă își păstrează autonomia participând totodată la o dinamică comună fondată pe cooperare, instrumente partajate și schimb de expertiză. În acest sens, Big Tata este cu mult mai mult decât o bază de date: este un spațiu viu de solidaritate arhivistică, un instrument politic și cultural pentru a asigura existența narațiunilor mult timp marginalizate.

Dintre realizările sale principale, „Big Tata" oferă un catalog colectiv online, accesibil tuturor, care listează mii de documente (cărți, reviste, lucrări de licență, teze, jurnale, arhive ale activiștilor) extrase din colecțiile membrilor săi. Acest proiect nu doar facilitează cercetarea problemelor LGBTQIA+, dar scoate în evidență și colecțiile care sunt adesea făcute invizibile, în special cele ale colectivelor de activiști, bibliotecilor alternative sau structurilor comunitare locale.

Rețeaua organizează și întâlniri, precum „Rencontres Big Tata", ocazii pentru schimb de idei, ateliere și reflecție asupra problemelor transmiterii, memoriei queer și practicilor arhivistice incluzive. Aceste evenimente favorizează crearea unei culturi intergenerаționale care leagă luptele trecute de provocările prezente și întărește conexiunile dintre activism, creație și cercetare.

„Big Tata" răspunde astfel unei urgențe memoriale: de a conserva, împărtăși și transmite narațiunile LGBTQIA+, adesea amenințate de ștergere. Prin crearea unei rețele orizontale, colaborative și gratuite, contribuie activ la construirea unei istorii colective în care fiecare voce contează, inclusiv cea a vârstnicilor, prea des uitați din narațiunile dominante.

Legăturile intergenerаționale ca soluție pentru ruperea izolării

Legătura dintre memoria colectivă și formarea identității devine esențială: prin reconstrucția traseelor LGBTQ+ șterse, munca de arhivare oferă generațiilor mai tinere resurse simbolice și politice cu care să își conceapă propria existență. Astfel, se repară o formă de ruptură istorică între generațiile queer. Persoanele LGBTQIAP+ vârstnice au trecut prin decenii de represiune, ștergere și excluziune. Generațiile mai tinere, în schimb, se dezvoltă într-o lume incontestabil mai

deschisă, dar încă marcată de violență sistemică. Prin permiterea întâlnirii acestor generații, se formează un legământ solid săpat în memoria colectivă și în narațiunile rezistenței.

În Statele Unite, anumite inițiative din San Francisco creează cuplaje între persoane tinere și vârstnice, ateliere de memorie și activități comune. Crearea unor astfel de spații este esențială pentru a combate izolarea socială a membrilor comunității LGBTQIAP+. În Franța, proiectul Maison de la Diversité din Lyon prevede activități intergeneraționale, într-o logică de sprijin reciproc și de transmitere.

Dincolo de sprijinul practic, aceste legături promovează recunoașterea reciprocă. Persoanele în vârstă găsesc astfel un suflet ascultător și confirmarea experiențelor lor de viață; persoanele tinere, o istorie la care se pot raporta, adesea absentă din narațiunile școlare sau familiale.

Cu toate acestea, pentru ca această dinamică să dureze, este nevoie de spații sigure, structurate și concepute în mod colectiv. Legăturile intergeneraționale, de unele singure, nu pot rezolva totul. Ele trebuie să facă parte dintr-o politică mai largă de recunoaștere a persoanelor LGBTQIAP+ în vârstă: în serviciile sociale, în aziluri, în politicile de sănătate, în arhive și în spațiile culturale.

Concluzie

O proporție considerabilă a persoanelor LGBTQIAP+ vârstnice trăiesc astăzi într-o izolare profundă, deseori amplificată de lipsa recunoașterii, de frica respingerii și de absența unor spații de locuit cu adevărat incluzive. Nevoia de a reveni „în dulap” ilustrează o realitate alarmantă: în ciuda ascensiunii sociale și legale, mulți vârstnici queer se simt forțați din nou să ascundă o parte esențială a identității lor. Această ștergere a sinelui autentic are consecințe directe asupra sănătății mentale, a accesului la îngrijiri și a calității vieții.

În acest context, este esențial să regândim structurile de îngrijire și locuire astfel încât să integreze pe deplin problemele legate de orientarea sexuală, identitatea de gen și traiectoriile de viață ale minorităților. Lupta împotriva vârstei a treia și a LGBT-fobiilor impune, de asemenea, recunoașterea acestor istorii mult timp tăcute și considerarea atentă a nevoilor specifice ale acestor populații.

Pentru a combate izolarea socială, este astfel necesar să se pregătească profesioniștii din domeniul sănătății și al îngrijirilor în diversitatea sexuală și de gen, să se recunoască familiile alese în politicile publice, să se promoveze crearea de spații sigure în care persoanele LGBTQIAP+ vârstnice se pot reuni și să se dezvolte strategii țintite adaptate la diferitele grade de izolare experimentate.

.